

MIROSŁAW MACHNACKI,
ANNA WASILEWSKA
*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
Warszawa*

RACHUNKOWOŚĆ ROLNICZA WOBEC WYZWAŃ XXI WIEKU¹

W dniu 30 czerwca 2000 roku w Szkole Główniej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie odbyła się ogólnokrajowa konferencja naukowa pt.: „Rachunkowość rolnicza wobec wyzwań XXI wieku”. Organizatorem konferencji była: Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych oraz Podyplomowe Studium Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych. W konferencji wzięli udział pracownicy Ośrodków Doradztwa Rolniczego, nauczyciele Szkół Rolniczych, pracownicy Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Warszawie oraz pracownicy SGGW. Łącznie uczestniczyło w niej około 150 osób.

Konferencję otworzył prof. dr hab. Marian Podstawka (Dziekan Wydziału Ekonomiczno-Rolniczego), który powitał gości oraz przekazał podstawowe informacje o Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym.

We wstępie Kierownik Katedry Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych prof. dr hab. Wojciech Ziętara wskazał na powody zorganizowania konferencji, wśród których wymienił perspektywę wprowadzenia podatku VAT oraz w przyszłości podatku dochodowego w rolnictwie i w związku z tym potrzebę wprowadzenia systemu rachunkowości rolniczej spełniającej obecne wymagania. Istotną rolę odgrywa także proces integracji z UE.

Obrady prowadzono w trzech sesjach. Łącznie podczas konferencji przedstawiono 12 referatów i 12 doniesień².

Sesja I zatytułowana była: „Zunifikowany System Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych teoria i praktyka”.

¹ Sprawozdanie z ogólnokrajowej konferencji naukowej.

² Doniesienia opracowane były na podstawie prac dyplomowych napisanych w ramach Podyplomowego Studium Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych. Wilkin J. (1998): Bariery edukacyjne i informatyczne. [w:] M. Kłodziński, J. Wilkin: Rozwój obszarów wiejskich w Polsce. FAPA. Warszawa 1998.

Podstawę obrad w tej sesji stanowiły następujące referaty:

1. Goraj Lech: „Zunifikowany System Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych”.
2. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa: „Działalność ARiMR w zakresie wdrażania i upowszechniania rachunkowości rolnej w latach 1995-1999”.
3. Sass Roman: „Wybrane problemy we wdrażaniu systemów rachunkowych na przykładzie ODR Minikowo”.
4. Mańko Stanisław: „Organizacja i wyniki działalności gospodarstw prowadzących rachunkowość w 1997 r. według standardu ZSRGR”.
5. Grontkowska Anna, Tchorzewska Ewa: „Wybrane problemy związane z wdrażaniem ZSRGR (w opinii rolników)”.

Wprowadzenia do sesji dokonał **dr Tomasz Kondraszuk** (SGGW Warszawa) przedstawiając główne idee zunifikowanego systemu rachunkowości gospodarstw rolniczych:

- dostarczanie rolnikowi informacji służącej głównie poprawie jakości zarządzania gospodarstwem i ułatwienia współpracy z partnerami rynkowymi;
- dostarczanie ośrodkom decyzyjnym informacji dla oceny sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolniczych;
- przygotowanie merytoryczne i organizacyjne ośrodków doradztwa rolniczego do uzyskania możliwości realizacji rachunkowości, koniecznej dla wywiązania się z obowiązku nakładanego na kraje członkowskie Unii Europejskiej, polegającego na dostarczaniu raportów indywidualnych z gospodarstw rolniczych.

Jako pierwsza głos w dyskusji zabrała **Elżbieta Waluk** (ODR Żyrardów), która przedstawiła opinie rolników dotyczące oceny zunifikowanego systemu rachunkowości gospodarstw rolniczych. Badaniami zostało objętych 62 rolników z terenu 18 gmin województwa mazowieckiego i łódzkiego, którzy zaciągnęli kredyt preferencyjny w wysokości co najmniej 30 tys. złotych. Z analizy udzielonych odpowiedzi wynika, że prowadzona rachunkowość tylko połowie ankietowanych pomogła w zarządzaniu gospodarstwem i w niewielkim stopniu wpływa na podejmowane decyzje. Potwierdza się opinia, że prowadzenie ksiąg rachunkowych jest uciążliwe i pracochłonne. Najwięcej problemów rolnicy mają z książką „obrotów i zaszłości”.

W dyskusji zwrócono uwagę na problemy doradców związane z obsługą kolejnych wersji ZSRGR. Głos w tej sprawie zabrała m. innymi **Wiesława Dzi duch** (ODR Magnuszewice).

Dyskutowano również nt. różnic w wynikach ekonomicznych gospodarstw prowadzących rachunkowość, w stosunku do tych, które nie prowadzą żadnej ewidencji. **Stanisław Mańko** (Zakład Ekonomiki Produkcji Rolniczej, ATR

w Bydgoszczy) przedstawił „Organizację i wyniki działalności gospodarstw prowadzących rachunkowość w 1997 roku według standardu ZSRGR”. Sytuację ekonomiczną tych gospodarstw uznał za stosunkowo dobrą. Sprzyja temu wyższy od przeciętnego potencjał produkcyjny tych gospodarstw (średni obszar około 25 ha) oraz organizacja produkcji dostosowana do warunków produkcji, struktury i jakości użytków rolniczych. W gospodarstwach tych występuje tendencja do nastawiania się na jeden kierunek produkcji, dominuje w połowie produkcja roślinna (zwłaszcza zboża) oraz chów trzody chlewnej. Poziom zadłużenia tych gospodarstw (średnio w 1997 roku) wyniósł 13%, a z reguły nie przekracza 20%. Efektywność kapitału własnego wyniosła w 1997 roku około 10%.

Sesja II poświęcona była problemowi: „**Rachunkowości na potrzeby zarządzania**”.

Podstawę obrad stanowiły następujące referaty:

1. Ziętara Wojciech: „Rachunkowość jako pomoc w zarządzaniu gospodarstwem rolniczym”.
2. Nieć Dariusz: „Strategie zarządzania zwiększające rentowność gospodarstw rolniczych”.
3. Jarka Sławomir: „Kalkulacja standardowej nadwyżki bezpośredniej-założenia, wykorzystanie”.
4. Kondraszuk Tomasz: „Zakres i zadania controllingu w rolnictwie”.

Wprowadzenia do sekcji dokonał **prof. dr hab. Wojciech Ziętara (SGGW)**, przedstawiając cele i zadania stojące przed rachunkowością rolną, wykorzystywaną dla potrzeb podejmowania decyzji. W. Ziętara podkreślił, że system rachunkowości obowiązujący w gospodarstwach rolniczych powinien uwzględniać podstawowe cele rachunkowości, a jego zakres przedmiotowy musi być ukierunkowany na realizację przyjętych celów. Ewidencja zdarzeń gospodarczych powinna być prowadzona pod kątem możliwości podziału kosztów na bezpośrednie i pośrednie, powinna obejmować rejestrację wpływów i wydatków pieniężnych, umożliwiających określenie zdolności płatniczej gospodarstwa.

Zagadnienia omawiane w tej sesji profesor podzielił na cztery części:

1. Systemy rachunkowości z punktu widzenia różnych przedsiębiorstw;
2. Rachunkowość jako podstawa analizy działalności przedsiębiorstwa;
3. Rachunkowość jako podstawa podejmowania decyzji gospodarczych na etapie planowania;
4. Rachunkowość i controlling jako podstawa prowadzenia przedsiębiorstwa.

Prof. W. Ziętara skierował do uczestników konferencji kilka podstawowych pytań m. in.: jaki system byłby wskazany dla rolników prowadzących gospodarstwa towarowe? oraz jaka powinna być organizacja rachunkowości, która zaspokajałaby różnorodne potrzeby rolników?

W dyskusji jako pierwszy zabrał głos **Janusz Michałowicz** (ODR Jarocin), który podsumował współpracę doradców z rolnikami i na podstawie własnych doświadczeń przedstawił wnioski dotyczące sytuacji w rolnictwie w Polsce:

- produkcja rolna w gospodarstwie jest coraz bardziej zależna od ekonomii;
- wzrasta zainteresowanie rolników zagadnieniami ekonomicznymi;
- wzrasta zainteresowanie instytucji finansowych (banków) prowadzeniem przez rolników księgowości;
- rolnik coraz częściej postrzegany jest jako przedsiębiorca posługujący się takimi dokumentami finansowymi jak: rachunek bankowy, czek, przelew;
- coraz większe znaczenie mają usługodawcy, jako tańszy składnik kosztów;
- następuje ukierunkowanie na powiększenie gospodarstw oraz zwiększanie produkcji poprzez łączenie się w grupy producentów rolnych.

Ważnym problemem rolników działających w warunkach gospodarki rynkowej jest poprawne sporządzanie kalkulacji. **Mgr inż. Ewa Chojnacka** (ODR Płock), przedstawiła wyniki kalkulacji dotyczących liczenia nadwyżki bezpośredniej oraz rozliczania kosztów bezpośrednich na działalności produkcyjnej na przykładzie woj. płockiego. Przykładowe kalkulacje odnoszą się do średniego gospodarstwa w województwie płockim o powierzchni 8,7 ha. Kategoria nadwyżki bezpośredniej jest narzędziem umożliwiającym obliczanie opłacalności uprawy poszczególnych roślin i chowu zwierząt.

Podobny problem podniosła **Lucyna Szuryga** (ODR Rejowiec). Przedstawiła sposób rozliczania kosztów bezpośrednich na działalności produkcyjnej w ramach ZSRGR. W podsumowaniu autorka podkreśliła:

- gospodarstwa rolnicze powinny być zainteresowane prowadzeniem rachunkowości przede wszystkim dla celów podejmowania decyzji na etapie zarządzania;
- zaproponowana metoda rozliczania kosztów bezpośrednich umożliwia obliczanie nadwyżek bezpośrednich, które stanowią narzędzie w podejmowaniu decyzji gospodarczych;
- rolnicy prowadzący obecnie rachunkowość nie doceniają korzyści z niej płynących, natomiast podkreślają duże koszty jej prowadzenia.

Często stawianym obecnie problemem jest pytanie o wielkość gospodarstwa, które zapewniłoby rodzinie rolnika poziom życia równy co najmniej średnio zarabiającej rodzinie utrzymującej się z dochodów spoza rolnictwa. **Leokadia Denisowska i Anna Jagła** (ODR Koszalin) dokonały analizy, której podstawowym celem było określenie optymalnej wielkości efektywnego gospodarstwa rolnego w Województwie Zachodniopomorskim. Analizę przeprowadzono w oparciu o modele gospodarstw i warianty organizacyjno-produkcyjne. Użyte wyniki wskazują, że dochód zbliżony do dochodu rodziny pozarolniczej

może osiągnąć gospodarstwo o areale 50 ha. Oznacza to jednak, że gospodarstwo będzie posiadało środki finansowe na bieżącą działalność, zabraknie ich natomiast na rozwój i modernizację. Według referentek szansę na rozwój i modernizację posiadają gospodarstwa o powierzchni powyżej 50 ha.

Ostatnia część konferencji związana była z problemem: „**Rachunkowość rolnicza a systemy podatkowe**”

Podstawę obrad stanowiły następujące referaty:

1. Anna Wasilewska: „Podatek VAT i dochodowy w wybranych krajach”.
2. Mirosław Machnacki: „Rola ubezpieczenia upraw w rolnictwie polskim”.
3. Ewa Tchorzewska: „Biura rachunkowe w rolnictwie – historia i zasady funkcjonowania”.

Wprowadzenia do przygotowanych referatów dokonała dr Ewa Tchorzewska. W tej sesji podejmowane były ważne problemy dotyczące spraw finansowych rolnictwa. Ważnym dla polskiego rolnictwa problemem związanym z integracją Polski z UE jest zmiana systemu obciążeń finansowych. Przed rokiem 1993 podstawowym podatkiem płaconym przez rolników był głównie podatek gruntowy. Wprowadzenie podatku VAT w 1993 roku spowodował, że rolnicy podobnie jak pozostała część społeczeństwa stali się podatnikami tego podatku, zarówno jako konsumenci i producenci. Systematyczny wzrost stawek tego podatku oraz poszerzenie grupy towarów nim objętych zrodziło konieczność umożliwienia rolnikom zwrotu VAT należnego. Ze względu na specyfikę rolnictwa przewidziano dwie formy rozliczania rolników: na zasadach ogólnych i w postaci zryczałtowanej. **Mgr Anna Wasilewska** (SGGW) stwierdziła, że rozwiązania te są bardzo zbliżone do rozwiązań w krajach UE. Z wprowadzeniem VAT w rolnictwie związana jest również dyskusja nt. stawek na płody rolne i materiały do produkcji rolnej. Z założenia będą one zmieniać się w kolejnych latach. Problemem tym zajęła się także **Justyna Makowska** (WODR Piotrków Trybunalski), która stwierdziła, że największe korzyści z wprowadzenia tego podatku w rolnictwie będą osiągały gospodarstwa inwestujące.

Polskie rolnictwo z czasem czeka również konieczność wprowadzenia podatku dochodowego. Ze względu na specyfikę gospodarstw rolnych konieczne jest zastosowanie rozwiązań, które nie występują w innych działach gospodarki. **Mgr Anna Wasilewska** przedstawiła szereg propozycji związanych z tym podatkiem, które sprawdzą się w krajach UE. Wprowadzenie nowych form opodatkowania w rolnictwie wiąże się również z odpowiednią ewidencją na potrzeby tych podatków. **Dr Ewa Tchorzewska** (SGGW) wskazała na potrzebę reaktywowania biur rachunkowości rolnej, powszechnie występujących w Polsce przed wojną, które pomagałyby rolnikom w sposób zgodny z przepisami prowadzić rachunkowość. Autorka rozważała również problem kształtu jaki powinny mieć księgi na potrzeby rachunkowości rolnej. **Jerzy Rosiński** zaproponował aby w tym celu

wykorzystać system finansowo - księgowy FK opierający się na zasadzie zapisu podwójnego.

Z finansowaniem rolnictwa wiąże się również problem ubezpieczeń gospodarczych. Po roku 1989 zaszły w tym zakresie duże zmiany. Wiele ubezpieczeń związanych z dużym ryzykiem przestało być obowiązkowych. Należą do nich między innymi ubezpieczenia upraw. Dotychczas zainteresowanie rolników tym rodzajem ubezpieczenia jest niewielkie, co daje się szczególnie odczuć w sytuacjach klęsk żywiołowych i niekorzystnych warunków atmosferycznych w okresie wegetacji, gdy pojawia się problem finansowania strat. Jak stwierdził **dr Miroslaw Machnacki** (SGGW) powszechność tego ubezpieczenia znacznie obniżyłoby poziom składek, chociaż wiąże się to z problemem konieczności finansowania rolników gospodarujących na obszarach o dużej szkodliwości przez innych rolników.

Po obradach w sesjach, w dyskusji plenarnej pojawiły się kontrowersyjne problemy wynikające z prezentowanych referatów. Podnoszone były następujące zagadnienia:

- ewidencja na potrzeby badawcze, potrzeby podatkowe i zarządzania w gospodarstwach rolniczych;
- rachunkowość jako podstawa analizy działalności przedsiębiorstwa (wskaźniki oceny gałęzi i działalności);
- sposoby obliczania globalnego wyniku (czy różnica na zapasach czy wy-cena zapasów po koszcie wytworzenia);
- potrzeba i sposoby obliczania amortyzacji;
- klasyfikacja i nazewnictwo kosztów;
- potrzeby związane z tworzeniem biur rachunkowości rolniczej;
- zasady finansowania instytucji zajmujących się rachunkowością rolniczą.

Dyskusje w czasie konferencji potwierdziły jak wiele zadań ma do spełnienia rachunkowość rolnicza i jak wiele problemów wynika dla niej ze zmian związanych z nowymi zasadami opodatkowania rolnictwa, badania opłacalności produkcji i rentowności gospodarstw rolniczych czy zarządzania w warunkach gospodarki rynkowej. Wspólna wymiana poglądów i doświadczeń będzie służyła teorii i praktyce systemów rachunkowych najbardziej dostosowanych do potrzeb gospodarstw rolniczych.

Dodatkowym efektem spotkania było powołanie grupy inicjatywnej utworzenia Stowarzyszenia Księgowych i Biur Rachunkowych w Rolnictwie. Stowarzyszenie stawia sobie za zadanie propagowanie wiedzy z zakresu rachunkowości rolniczej oraz prowadzenie działalności na rzecz osób zgłaszających potrzeby na usługi księgowe w rolnictwie.